

Світлана Смоленська
*Доктор архітектури, професор кафедри
будівництва, архітектури та дизайну
Херсонського Державного Аграрно-економічного університету, Херсон;
Школа архітектури та архітектури інтер'єру Детмольда,
Університет прикладних наук і мистецтв Оствестфалія-Лінне (TH OWL),
E-mail: smollana@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4953-9563*

ХАРКІВ 1930: УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕМОЖЦІ ЗАБУТОГО КОНКУРСУ СВІТОВОГО РІВНЯ

KHARKIV 1930: UKRAINIAN WINNERS OF THE FORGOTTEN WORLD- LEVEL COMPETITION

© Смоленська С., 2023

У статті досліджується маловідома подія світового рівня, яка проходила в Україні в період розквіту модернізму 1930 року: конкурс на проект Державного Українського Театру масового музичного дійства для Харкова. Близько 100 проектів, надісланих з-за кордону: із 9 європейських країн, а також США та Японії було очевидним підтвердженням його значущості.

У статті доводиться високий професійний рівень української архітектурної школи у 1930-1931 роках. Її молоді представники продемонстрували інноваційність мислення, авангардність розробок в актуальній галузі багатofункціональних театральних будівель, отримавши одну з перших премій на конкурсі у конкурентній боротьбі з такими майстрами, як Вальтер Гропіус, Ганс Пельциг та ін. Відновлено імена наших славетних співвітчизників, які зробили неоціненний внесок у розвиток архітектури України у наступні роки, відбудовували нашу країну у післявоєнний період.

Ключові слова: авангардний модернізм, 1920-1930-ті рр., міжнародні архітектурні конкурси, історія архітектури України.

Дослідження проводиться під патронатом Volkswagen Stiftung (Фольксваген фонду).

Постановка проблеми

Конкурси відігравали особливу роль в історії архітектури України 1920х-початку 1930х років – періоду становлення та розквіту авангардного модернізму в країні. Їх проводили з метою виявлення передових ідей, інноваційних пропозицій, найкращих розв'язань злободенних проблем буквально з перших років існування Української Радянської республіки. Конкурси оголошувалися на більшість громадських і навіть на деякі промислові об'єкти. У 1920-ті та на початку 1930-х рр. лише в одній українській столиці Харкові відбулося понад 20 архітектурних всесоюзних конкурсів та один міжнародний (Бондаренко, 1978, с. 26) – на проект Державного Українського Театру масового музичного дійства, який по праву можна вважати явищем світового значення.

144 проекти були представлені на ньому, близько 100 з яких були надіслані з-за кордону. Зрозуміло, кількість архітекторів та інших фахівців, які взяли в ньому участь, значно перевищує ці цифри. Для порівняння, у широко відомому міжнародному конкурсі на Палац Рад у Москві, який був

оголошений роком пізніше, було представлено 160 проектів, з яких лише 24 зарубіжних (Дворец Советов, 2023).

Як не дивно, але ця визначна подія все ще залишається білою плямою в архітектурній історії України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проекти, представлені на харківський конкурс 1930 року, розглядалися сучасними дослідниками, такими, як К. Galović, T. Heuss, J. Posener, L. Dubowitz та ін. у зв'язку з вивченням творчості деяких зарубіжних авторів-архітекторів. Окремі конкурсні проекти-переможці аналізувались в книгах Г. Бархіна, В. Проскурякова, Ю. Хріпунова та Ю. Гнедовського, присвячених архітектурі театральних будівель. У дисертації та статтях О. Дудки про розвиток формоутворення театральних будівель під впливом архітектурних конкурсів 1920-1930-х років, а також у дисертації О. Воробьова про архітектурні конкурси 1930–1932 рр. на театр масового дійства та синтетичний театр в СРСР є інформація про конкурс в цілому, дається аналіз премійованих проектів. Однак у обох авторів зустрічаються помилки, ці дослідження неповні.

В жодному дослідженні не приділялося достатньої уваги українським авторам-номінантам, які вибороли призи у цьому міжнародному престижному змаганні.

Мета статті

Жанр статті дозволяє лише коротко викласти історію конкурсу, яку вже вдалося відновити, зупинитися докладніше на окремих проблемах, що виникли під час дослідження та зосередитися лише на українських учасниках, які у цьому міжнародному змаганні одержали одну з перших премій.

Тому *мета статті* – довести и продемонструвати високий професійний рівень проектів, поданих на цей конкурс від України, а також виявити їхніх авторів-архітекторів, які гідно представляли державу на міжнародному рівні, відстоювали передові архітектурні ідеї.

Виклад основного матеріалу

У 1929 році уряд України ухвалив рішення про необхідність будівництва в столичному Харкові гігантського багатофункціонального театру нового типу, що відповідає сучасним уявленням та вимогам. Він мав бути розрахований на всі можливі види видовищних подій: оперних, балетних, драматичних та циркових вистав, кіно, інших масових дійств з активною участю у них глядачів, стати одною з найбільших театральних будівель Європи на 4000 місць, а також найпередовішою в технічному відношенні. В проекті мали бути застосовані новації в акустиці, освітленні, механізації сцени, радіо та кіно технологіях тощо. Віталися перш за все авангардні архітектурні ідеї, нові форми та конструкції.

Ділянка для будівництва була обрана в центрі міста неподалік нового висотного адміністративного ансамблю – площі Дзержинського (нині площа Свободи), однієї з найбільших у Європі (близько 12 гектарів). Такого грандіозного втілення ідей модернізму у єдиному комплексі, мабуть, не було ніде. На той час усі будівлі площі являли собою яскраві приклади модерністської архітектури.

Умови конкурсу були викладені в програмі п'ятьма мовами: українською, російською, німецькою, французькою та англійською, й опубліковано у 1930 році у вигляді окремої книги. Програму було барвисто оформлено відомим харківським художником-авангардистом Адольфом Страховим і розіслано по всьому світу через українське товариство культурних зв'язків із зарубіжжям.

Конкурс зробили мішаним. Окрім відкритого конкурсу для усіх бажаючих, 15 проектів було замовлено найавторитетнішим архітектурним товариствам країни, щоб залучити їх до роботи над театром. Учасникам було надано півроку на розробку їхніх ідей – до 25 грудня 1930 року – це був останній день подачі проектів.

Вже на початку дослідження виявилось: відомості про кількість проектів, що номінувалися на конкурс, дещо розходяться навіть у першоджерелах. Цілком незрозумілим залишалося питання, з яких країн вони надійшли і в якій кількості. У ході дослідження було остаточно встановлено, що на конкурс було надіслано 144 проекти із 11 зарубіжних країн, а також з України та Росії (двох колишніх республік СРСР).

Робота журі проходила у два етапи та тривала два з половиною місяці через велику кількість номінантів. За цей час було проведено 120 засідань. На першому етапі всі проекти були поділені на три категорії залежно від їхньої якості та відповідності умовам конкурсу. Перша категорія була найвищою. Віднесені до неї проекти було премійовано або особливо відзначено журі. Потім журі детальніше проаналізувало найкращі проекти та визначило призові місця. 12 проектів було премійовано, і ще 2 з числа замовних були визнані найкращими. Інші 12 проектів було особливо відзначено журі. Хоча вони не отримали грошової винагороди, але були рекомендовані для придбання.

Замовний проект з емблемою «Два кільця, що перетинають один одного» був визнаний найкращим. Відомі архітектори-модерністи брати Весніни з Москви були його авторами.

Перша премія дісталася одразу трьом номінантам. Це був проект під назвою «Машина» американця Альфреда Кастнера (Нью-Йорк); проект із емблемою «Чорний сектор у червоному колі» хорватського архітектора Зденка Стрижича, який працював у Німеччині на той час, а також проект під назвою «1931 р.», виконаний групою харківських авторів.

До першої премії було зараховано і замовлений проект під девізом "АСІ". Його авторами були студенти московського архітектурно-будівельного інституту на чолі з архітектором Олександром Власовим. Мабуть, це був його перший вклад у розвиток української архітектури, але не останній. У найважчі роки відновлення української столиці після руйнувань Другої світової війни – з 1944 до 1950 – він став головним архітектором Києва, одним з авторів реалізованого проекту реконструкції Хрещатика, працював над генеральним планом всього м. Києва, був обраний дійсним членом Академії архітектури УРСР.

Проект Вальтера Гропіуса – одного з фундаторів європейського модернізму під назвою «Масовий центр» був удостоєний восьмої премії.

Проект іншого знаного німецького архітектора Ганса Пельцига був високо оцінений, але не премійований (віднесений до другої категорії). Не одержав винагороди також відомий німецький архітектор Отто Коц.

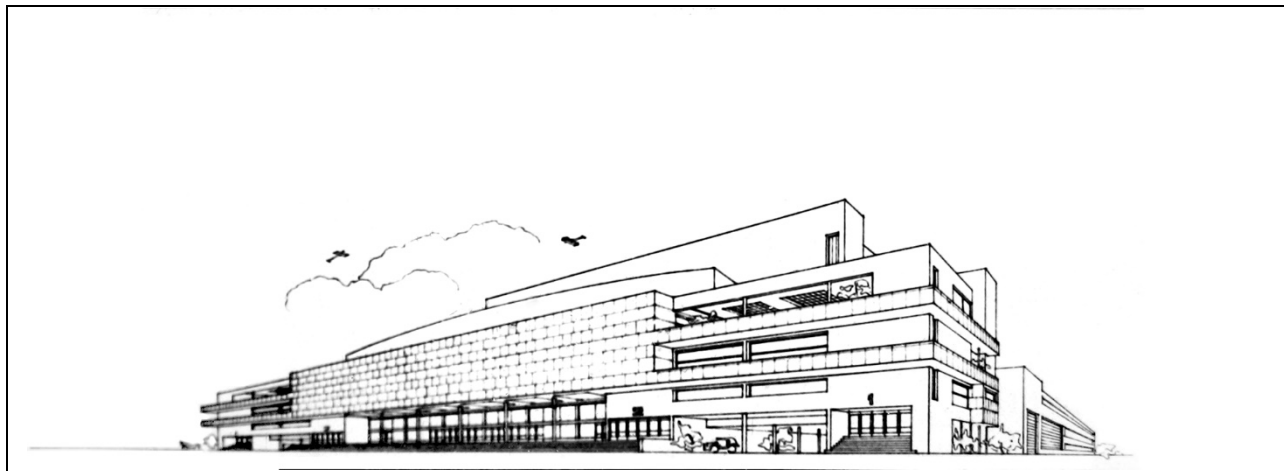
На жаль, немає можливості встановити скільки всього номінантів було представлено на конкурс від України. Проте, можна з упевненістю стверджувати, що серед проектів, визнаних найкращими, українці вийшли одними з перших у «командному заліку», якщо можна так висловитися.

Найвищу оцінку серед українських проектів – одну з перших премій – отримав харківський проект Укрбудоб'єднання за девізом «1931 р.» (рис. 1, 2, 3). До колективу авторів-харків'ян входило 13 осіб: архітектори-художники Афанасьєв Ю. П. та Костенко В. П., художник Меллер В. Г., архітектори Мовшович М. Л. та Фрідман Р. М., архітектор-художник Штейнберг Я. А. У розробленні та підготовці проекту брали участь також: Анатольєв (акустика), Златопольський А. М. (сантехніка), Іванов Д. Г. та Сонічкін (макет), Фрейфельд С. С. (конструкція), художники Ширшов В. Г. і Штейнберг М. А.

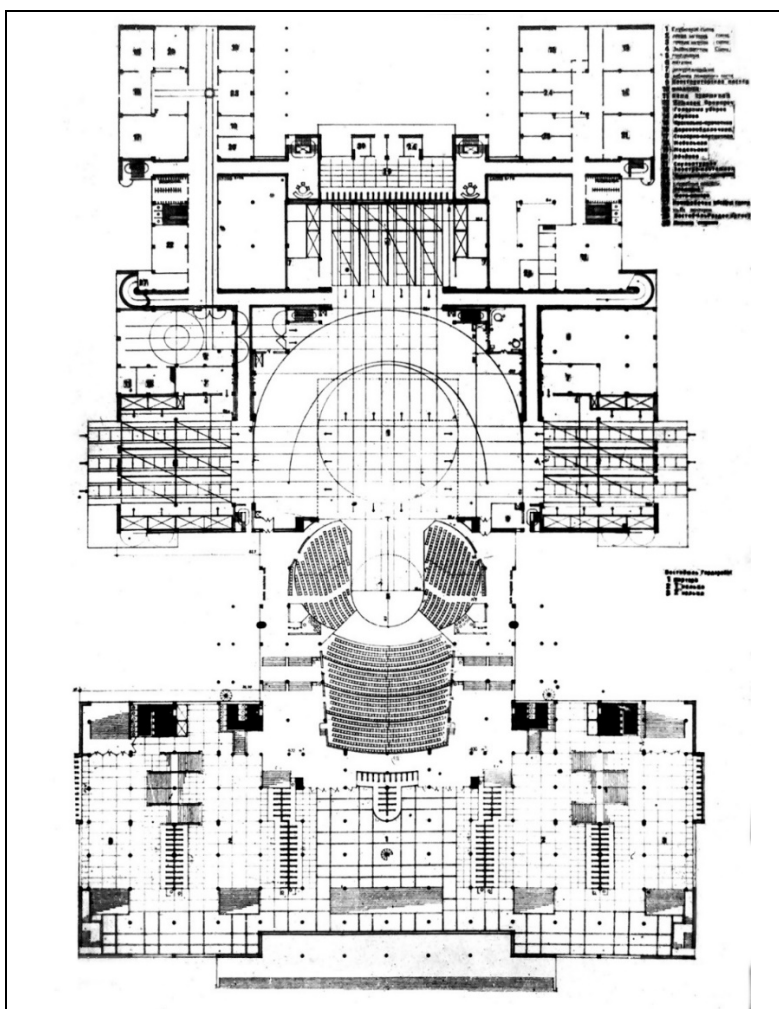
Велика кількість авторів конкурсних проектів стала проблемою навіть для очевидців тих подій: неминучими були помилки та одрук в написанні ініціалів та прізвищ конкурсантів. Це ще більше ускладнило завдання даного дослідження. Відповідальний секретар Ради та член журі архітектор О. В. Лінецький опублікував кілька статей щодо результатів конкурсу. В одній із них у списку авторів-харків'ян, які здобули першу премію, він вказує: художник *Ширшов В. Г.* (Лінецький, 1931, с. 36).

У його статті в журналі «Будівництво» (Лінецький та ін., 1931, с. 41) прізвище змінено на *Широв В. Г.* А члена журі В. Седляр (Седляр, 1931, с. 22) переінакшує як прізвище, так й ініціали: *Шершов В.Т.* Тільки архівні дослідження дають підстави припускати, що правильним було написання *В. Г. Ширшов* (Лебедев, 1976).

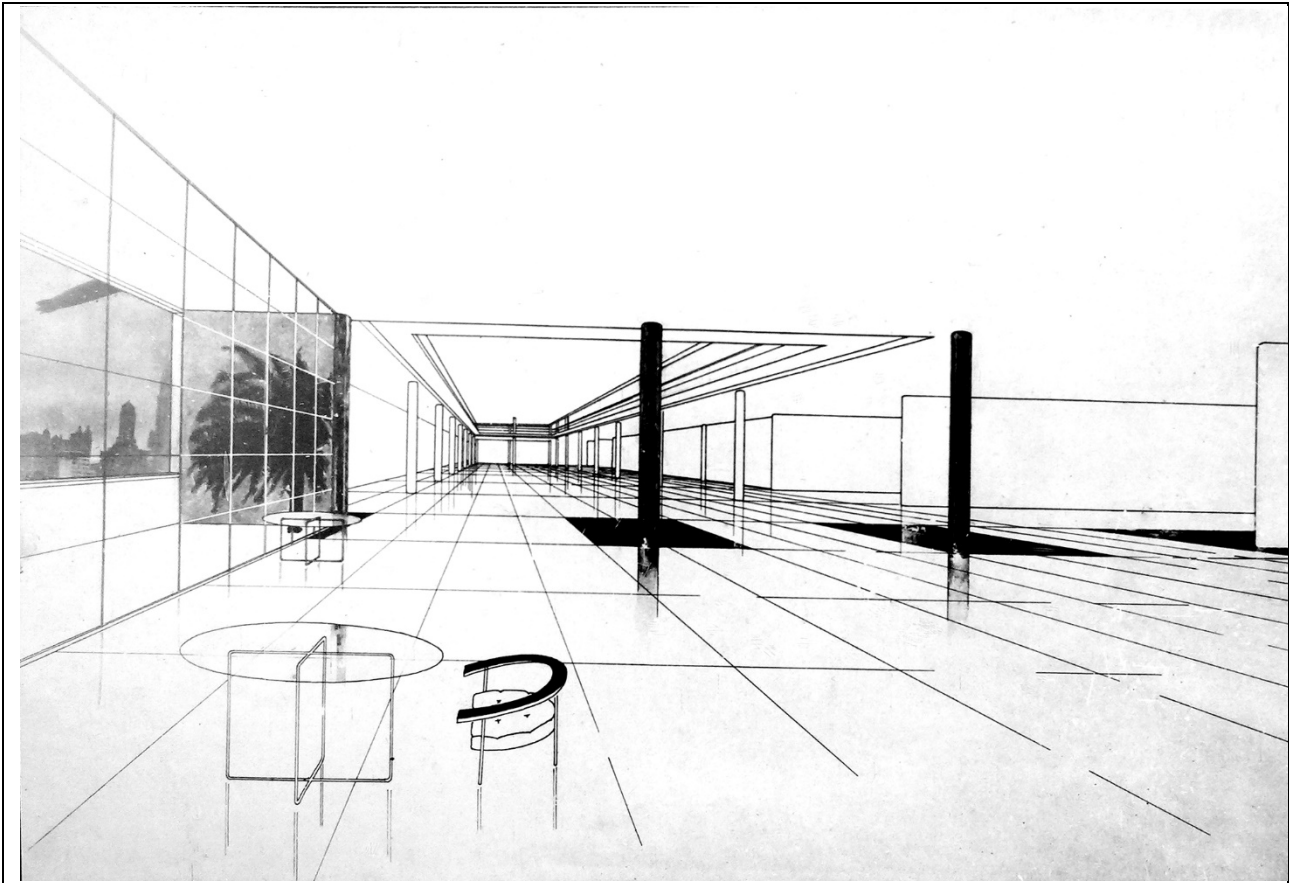
В усіх трьох згаданих публікаціях з журналів 1931 року, яким, здавалося, слід було б довіряти як першоджерелам, було допущено неточність і в ініціалах іншого члена колективу – архітектора Мовшовича: *М. А.* замість *М. Л.* Виправити помилку вдалося завдяки виявленому в архіві списку учасників-номінантів, складеному одним із авторів колективу – архітектором Яковом Штейнбергом (Лебедев, 1976), а також згадка архітектора Мовшовича в інших книгах та статтях (Лейбфрейд, 2002; Чечельницький, 2008).

*Рис. 1. Проект «1931 р.», Укрбудоб'єднання, Харків, 1930. Перспектива.
(Проекти..., 1931)*

*Рис. 2. Проект «1931 р.», Укрбудоб'єднання, Харків, 1930. План.
(Проекти..., 1931)*

*Рис. 3. Проект «1931 р.», Укрбудоб'єднання, Харків, 1930. Інтер'єр.
(Проекти..., 1931)*

З наведених прикладів видно, з якими труднощами доводиться зіштовхуватися у процесі проведення цього дослідження: інформація, отримана навіть з першоджерел, вимагає постійної верифікації, уваги до деталей, дуже копіткої роботи.

Слід зазначити, що внесення до авторського списку всіх проектувальників було надзвичайно демократичним кроком на той час. Як показало проведене дослідження, маститі зарубіжні архітектори, які мали свої фірми або помічників, часто не знаходили за потрібне згадувати своїх співробітників, залучених до роботи над проектом, представляючи його лише під своїм ім'ям.

Так сталося, наприклад, із проектом Нормана Бел Геддеса "File 23" (11-а премія). Інженер-архітектор, професор, доктор наук, автор книг та статей про чеський модернізм Володимир Шлапета, у листах, адресованих авторові цієї статті (від 19.09.2016 та 21.09.2016), згадував про особисте спілкування та бесіди зі співробітниками Бел Геддеса, які працювали над проектом харківського театру в той час: це Любомир Шлапета, батько Володимира, відомий чеський архітектор-модерніст, і німецький архітектор Хельмут Хентріх, який прославився своїми будівлями, зведеними у Дюссельдорфі та інших містах (Dreischeibenhau, 1957-1960). Наприкінці 1930 року обидва архітектори були молоді, тільки завершили свою освіту, робили перші кроки в професії. Обидва тоді працювали в Нью-Йорку в архітектурному бюро Нормана Бел Геддеса. Вони були не єдиними співробітниками, кого Бел Геддес не вважав за потрібне включити до авторського складу.

Закордонні дослідження (Dubowitz, 2012) підтверджують: креслення та графічне оформлення проекту Вальтера Гропіуса «Масовий центр» (8-а премія) виконував його співробітник/помічник Стефан Сьобок, який також залишився безвісним у тіні майстра. Він не фігурує у списку премійованих авторів, опублікованому О. В. Лінецьким.

Чи не впливає з цього висновок, що в Україні на межі 1920х-1930х років організація проектної справи була більш відкритою і демократичною, ніж у Німеччині чи США?

Наші уславлені співвітчизники-архітектори заслуговують на те, щоб їхні імена було повністю відновлено. Хотілося б навести короткі персоналії тих, кого вдалося знайти/ідентифікувати під час дослідження. То була нова плеяда архітекторів-модерністів. Усі вони здобули освіту в Україні, багато хто був членом ТСАУ (Товариства сучасних архітекторів України).

У літературі практично немає відомостей про творчість архітектора Ю. П. Афанасьєва. Але дослідження дає можливість стверджувати, що у 1930-ті роки він працював у Харкові, у складі авторських колективів брав участь у кількох міжнародних конкурсах. Разом з іншим молодим тоді архітектором Олександром Кас'яновим він зробив конкурсний проект пам'ятника Колумбу у Сан-Домінго у 1929 р. (Smolenska, 2019). Проект № 32 під гаслом «518», виконаний бригадою авторів у складі: Ю. П. Афанасьєв, П. І. Фролов, Д. С. Чорновіл, Г. К. Аганьєв, Є. І. Нежурбіда, М. Г. Поліщук отримав другу премію на конкурсі 1931 року на Палац Рад у Москві (Дворец Советов, 2023).

Веніамін Павлович Костенко (1903-1969) був вихованцем харківської архітектурної школи, закінчив архітектурний факультет Харківського художнього інституту у 1929 р. Будучи талановитим архітектором, він досконало володів архітектурною графікою, тому у 1930-ті роки був запрошений до Москви на такі відповідальні роботи, як проекти зовнішньої та внутрішньої обробки станцій Московського метрополітену, павільйонів ВДНГ СРСР, а також для оформлення експозиції виставкового павільйону СРСР на всесвітній виставці в Нью-Йорку 1938 року (Smolenska, 2021). Костенко багато та плідно проектував для Харкова. Житлові та громадські об'єкти, збудовані за його участю, досі прикрашають центр міста. Серед них: житлові будинки на вул. Сумській, 69 (1925) та 114 (1950), післявоєнна реконструкція Будинку проектів для Харківського державного університету (арх. В. Костенко, В. Комірний, В. Лівшиць, Єрмілов І., Ліпкін В.), Будинок регіональної адміністрації (арх. В. Костенко, В. Орехов, Б. Мірошниченко, Л. Савенко, 1955-1957 гг.) та ін.

Михайло Лазаревич Мовшович (Мавшович за версією дослідника Олександра Лейбфрейда) (1901-1960) закінчив архітектурний факультет Харківського художнього інституту одночасно з Веніаміном Костенком (Смоленська, 2012, с. 132). Працював архітектором в інститутах «Главпроект», «Укрпроектлегпром», ДСП-4 (Чечельницький, 2008). До війни він захистив кандидатську дисертацію, присвячену архітектурі театрів, а після війни займався відновленням, реконструкцією та будівництвом об'єктів у Харкові (наприклад, реконструкція Центрального універмагу). М. Л. Мовшович викладав у Харківському інженерно-будівельному інституті, останніми роками життя працював над докторською дисертацією про архітектуру театральних залів (Лейбфрейд, 2002, с. 18).

Про Розалію Мойсеївну Фрідман мало що відомо. Проте її ім'я зустрічається у 1930-ті роки серед авторів цікавих модерністських проектів для Харкова. Наприклад, вона разом із Яковом Штейнбергом була автором проекту житлового будинку на Пушкінському в'їзді, 7 та 8.

Яків Аронович Штейнберг (1896-1982) здобув архітектурну освіту у Києві у 1918-1925 рр. Він брав участь у будівництві «Держпрому» та в розробці робочих креслень цієї унікальної будівлі, тому наприкінці 1920-х та у першій половині 1930-х років успішно працював у Харкові. За його проектами у той час було зведено Клуб будівельників (у співавторстві з І. Малозьомовим та І. Мілінісом), житловий будинок «Індубуду», комплекс Харківського будівельного інституту, реконструйовано будівлю ЦК КП(б)У на головній адміністративній площі міста (нині пл. Свободи); а в інших містах: Донецький гірничий інститут, цукровий завод на станції Веселий Поділ, санаторій «Україна» у Гаграх (Смоленская, 2012) та ін. Плідним був і київський період його творчої біографії: житловий будинок «Радянський архітектор» (у співавторстві з О. Смиком, П. Костирком, С. Татаренком), дві поліклініки (протягом 1947-1948 рр. та 1954-1955 рр.) тощо. Член-кореспондент Академії архітектури УРСР, в.о. директора Інституту архітектурних споруд, член Спілки архітекторів СРСР і УРСР, вчений, він багато зробив й на педагогічній ниві. Як професор Київського інституту цивільних інженерів і Київського інженерно-будівельного інституту, він підготував близько 40 кандидатів наук, серед яких М. Агуф, Ю. Євреїнов, В. Єжов, С. Дехтяр, І. Каракіс, В. Чепелик та ін.

Не можна не згадати ще про одного учасника авторського колективу – Вадима Георгійовича Меллера (1884-1962), відомого українського художника театру, ілюстратора, графіка, живописця,

члена Асоціації революційного мистецтва України (у 1925–1932 роках). Його вважають засновником конструктивізму у театральному сценічному мистецтві України. З 1922 року він співпрацював з Лесем Курбасом у театрі «Березіль». Його авангардні пошуки у сценографії були високо оцінені у той час за кордоном: на Міжнародній виставці декоративного та сучасного індустріального мистецтва у Парижі у 1925 році його було нагороджено золотою медаллю. Активний прибічник програми «культурного синтезу», він виступав за поєднання архітектури, театру, кіно, просвітництва.

Висновки

1. Конкурс 1930 року на проект Державного Українського Театру масового музичного дійства став значною подією в історії світового модернізму, оскільки зібрав воедино архітектурні сили з 11 зарубіжних країн, включаючи США і Японію, залучив не тільки вже відомих майстрів цього передового напрямку, а й початківців, багато з яких згодом прославилися, стали провідними зодчими середини ХХ ст.

2. На початку 1930-х років в організації проектної справи в Україні були помітні демократичні тенденції: враховувався внесок кожного фахівця у проектування будівлі, комплексу, містобудівного об'єкту, у складі авторського колективу зазначалися всі учасники проектних розробок. У той час у передових країнах Європи, таких як Німеччина та ін., а також у США авторство найчастіше переписувалося главі фірми або «майстру» / керівнику проектної групи, який мав авторитетне ім'я. Решта учасників проектного процесу залишалася в його тіні, перебуваючи в невідомості.

3. Конкурс показав, що у 1930-1931 рр. українська архітектурна школа вийшла на світовий рівень. Її молоді представники продемонстрували високий професіоналізм, інноваційність мислення, авангардність розробок в актуальній на той час області багатофункціональних театральних будівель. Вони змогли не лише на рівних конкурувати зі своїми колегами із США, Японії та передових європейських країн, але й виходити переможцями у складному конкурсному змаганні. Усі вони зробили неоціненний внесок у розвиток архітектури України у наступні роки, відбудовували нашу країну у післявоєнний період.

Література та джерела

Чечельницький С., ред., 2008. *Архитекторы Харькова*. Харьков.

Бондаренко, Б.А., 1978. *Каменная летопись. История градостроительства и архитектуры Харькова (Путеводитель)*. Харьков: Прапор.

Дворец Советов, 2023 [online]. Доступно: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дворец_Советов> [Дата звернення: 5 травня 2023].

Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного, 2023. *Штейнберг Яків Аронович (1896–1982)* [online]. Доступно: <dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=378> [Дата звернення: 11 травня 2023].

Лебедєв Георгій Олександрович, 1976. *ЦДАМЛМ України*, фонд 1042, оп. 1, сп. 91.

Лейбфрейд, Ю.А. 2002. *Архитекторы-евреи в Харькове*. Харьков: Каравелла.

Лінецький, О.В., Рудник К.А. та Шестопал, М.М., 1931. Міжнародний конкурс на проект Державного українського театру масового музичного дійства на 4000 місць у Харкові. *Будівництво*, 7—8, с.32–40.

Лінецький, О.В., 1931. Міжнародний конкурс на театр масового музичного дійства в Харкові. *Радянський Театр*, 4, с. 29-39.

Проекты міжнародного конкурсу державного українського театру масового музичного дійства на 4000 місць в м. Харкові. Альбом фотографій для голови секції мистецтв тов. Петренко О.І., 1931. Харків: УСРР, Харківська Міська Рада, Управа будівництва. Відділ рідкісної книги бібліотеки ім. Короленка № 458672.

Седляр В., 1931. Міжнародний конкурс на проект державного театру масового музичного дійства на 4000 місць у Харкові. *Радянський театр*, 3, с.21-23.

Смоленская, С.А., 2012. Шедевры украинского конструктивизма: санаторий «Украина» в Гаграх. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 6, с. 177-181.

Смоленська, С.О., 2012. Прогностика в архітектурній школі: досвід радянського авангарду 1920х-1930-х рр. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 30, с.129–135.

Dubowitz, L., 2012. *In Search of a Forgotten Architect: Stefan Sebök 1901-1941*. London: AA Publications.

Smolenska, S., 2021. A Giant Avant-Garde Stadium Project in Ukraine: the Enigma of the 1930s. *Architecture Civil Engineering Environment*, Vol. 14, 4, pp.57-65.

Smolenska, S., 2019. Avant-garde architecture and art of the 1920s–1930s in Ukraine and European modernism: interpenetration methods. *Architectus*, 3 (59), pp.11-18.

References

Bondarenko V. A., 1978. *Kamennaia letopys. Ystoryia hradostroytelstva y arkhytektury Kharkova (Putevodytel)*. Kharkov: Prapor, [in Russian].

Chechelnytskyi S., red., 2008. *Arkhytektury Kharkova*. Kharkov, [in Russian].

Derzhavna naukova arkhitekturno-budivelna biblioteka imeni V. H. Zabolotnoho (dnabb.org). *Shteinberh Yakiv Aronovych (1896–1982)* [online]. Available at: <dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=378> [Date of reference: 11 May 2023], [in Ukrainian].

Dubowitz L., 2012. *In Search of a Forgotten Architect: Stefan Sebök 1901-1941*. London: AA Publications.

Dvoretz Sovetov, 2023 [online] Available at: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дворец_Советов> [Date of reference: 5 May 2023], [in Russian].

Lebedev Heorhii Oleksandrovych, 1976. *The Central State Archive Museum of Literature and Arts of Ukraine (the CSAMLA Ukraine)*, fund 1042, inventory 1, file 91.

Leibfreid Yu.A. 2002. *Arkhytektory-evrey v Kharkove*. Kharkov: Karavella, [in Russian].

Linietskyi, 1931. Mizhnarodnii konkurs na teatr masovoho muzychnoho diistva v Kharkovi. In: *Radianskyi Teatr*, 4, pp. 29-39 [in Ukrainian].

Linetskyi O. V., Rudnyk K. A., Shestopal M. M., 1931. Mizhnarodnyi konkurs na proekt Derzhavnoho ukrainskoho teatru masovoho muzychnoho diistva na 4000 mistv u Kharkovi. *Budivnytstvo* 7—8, pp. 32–40 [in Ukrainian].

Proekty mizhnarodnoho konkursu derzhavnoho ukrainskoho teatru masovoho muzychnoho diistva na 4000 mistv v m. Kharkovi. Albom fotohrafii dlia holovy seksii mystetstv tov. Petrenko O.I., 1931. Kharkiv: USSR, Kharkivska Miska Rada, Uprava budivnytstva. Viddil ridkisnoi knyhy biblioteky im. Korolenka № 458672.

Sedliar V., 1931. Mizhnarodnyi konkurs na proekt derzhavnoho teatru masovoho muzychnoho diistva na 4000 mistv u Kharkovi. In: *Radianskyi teatr*, 3, pp. 21-23, [in Ukrainian].

Smolenska S., 2012., Prohnoptyka v arkhitekturnii shkoli: dosvid radianskoho avanhardu 1920kh-1930-kh rr. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, 30, pp.129–135.

Smolenskaya S., 2012. Shedevry ukraynskoho konstruktyvyzma: sanatoryi «Ukrayna» v Hahrakh. In: *Tradysii ta novatsii u vyshchii arkhitekturno-khudozhnii osviti*, 6, pp. 177-181, [in Russian].

Smolenska S., 2019. Avant-garde architecture and art of the 1920s–1930s in Ukraine and European modernism: interpenetration methods. In: *Architectus*, 3 (59), pp. 11-18.

Smolenska S., 2021. A Giant Avant-Garde Stadium Project in Ukraine: the Enigma of the 1930s. *Architecture Civil Engineering Environment*, Volume 14, 4, pp. 57-65.

Svitlana Smolenska
Sc.D. (Architecture), Prof.
Department of Construction, Architecture and Design,
Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson;
The Detmold School of Architecture and Interior Architecture,
Ostwestfalen-Lippe University of Applied Sciences and Arts (TH OWL),
e-mail: smollana@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4953-9563

KHARKIV 1930: UKRAINIAN WINNERS OF THE FORGOTTEN WORLD-LEVEL COMPETITION

© Smolenska S., 2023

The article examines a little-known event of world level that took place in Ukraine during the heyday of modernism in 1930: a competition for the design of the Sovereign Ukrainian Theatre of Mass Musical Action for Kharkiv. About 100 projects sent from abroad: from 9 European countries, as well as from the USA and Japan, were an obvious confirmation of its significance.

The article proves the high professional level of the Ukrainian architectural school in 1930-1931. Its young representatives demonstrated innovative thinking, avant-garde developments in the actual field of multifunctional theatre buildings, having received one of the first prizes in the competition with masters such as Walter Gropius, Hans Pelzig and others. The names of our glorious compatriots, who made an invaluable contribution to the development of Ukrainian architecture in subsequent years, rebuilt our country in the post-war period, have been restored.

The first prize was awarded to three nominees at once. It was a project called "Machine" by the American architect Alfred Kastner (New York); a project with the emblem "Black sector in a red circle" by the Croatian architect Zdenko Stryžič, who was working in Germany at the time, as well as a project called "1931", executed by a group of Kharkiv authors.

The project of Walter Gropius, one of the founders of European modernism, called "Mass Center" was awarded the eighth prize.

The project of another well-known German architect, Hans Pelzig, was highly praised, but not awarded (assigned to the second category). The famous German architect Otto Kotz also did not receive an award.

The 1930 competition for the project of the State Ukrainian Theater of mass musical performance was a significant event in the history of world modernism. Well-known masters of the advanced modernism direction took part in the competition, but also young beginners. The competition became a bridge to fame for many of them. They became the leading architects of the middle of the 20th century subsequently.

Key words: avant-garde modernism, 1920-1930s, international architectural competitions, history of Ukrainian architecture.